

УДК 339.54

*Івашків І.М.,
К.Е.Н.,
Прикарпатська державна сільськогосподарська
дослідна станція ІСГКР НААН*

ПОРІВНЯЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВАЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ АПК В УКРАЇНІ ТА В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Постановка проблеми. Фінансово-економічна та політична криза і її наслідки є гальмівним елементом для зростання й ефективного розвитку вітчизняного АПК. Проблема полягає у стрибкоподібному зростанні цін на всі види допоміжних ресурсів, які є визначальними для виробників агропродовольчої продукції, що в свою чергу унеможлиблює розвиток аграрного бізнесу

Сучасні обставини та реалії в умовах загострення фінансово-економічної кризи в економіці держави змушують вітчизняних аграріїв шукати вихід в існуючій ситуації в країні для отримання певного рівня доходу.

Розрахунки показують, що частка виробленої валової продукції у вітчизняному АПК становила 11% в доходах державного бюджету нашої держави, а це є визначальним чинником показників розвитку вітчизняного АПК.

Вартим уваги є те, що вітчизняні аграрії відповідно до кон'юнктури світового ринку здійснюють виробництво експортоорієнтованої продукції АПК для виходу на міжнародний ринок.

Так, рівень експорту продукції АПК в загальному експорті України становить майже третину усієї експортоорієнтованої продукції нашої держави, і це є свідченням зростання частки експорту агропродовольчої продукції за межі держави.

Таким чином, створюються обставини, при яких важливим чинником є формування економічно - обґрунтованої політики в державі щодо втримання конкурентних позицій вітчизняних виробників на існуючих ринках та поступового освоєння нових ринків збуту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед вагомих доробків і публікацій щодо стану та тенденцій виробництва агропродовольчої продукції в Україні є публікації відомих вчених-аграрників, зокрема П. Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка та М.М. Федорова [8], О.М. Шпичака [2], В.Г. Андрійчука, М. В. Зубця та В. В. Юрчишина [1], М.Д. Безуглого та С.М. Кваші [2], О.В. Болтянського та Н.І. Болтянської [3], О.М. Бородіної та О.М. Могильного [4], В.П. Галушко та О.В. Покотило [5], І.Г. Кириленка та Р.М. Шмідта [6] та інших дослідників.

Разом з тим, залишається ще низка невирішених питань щодо порівняльного аналізу розподілу валової продукції аграрного сектора, а також структури розподілу експорту аграрної продукції по галузях АПК в Україні та в ряді європейських держав світу, що потребує глибшого аналізу і є *об'єктом* даного дослідження.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є здійснення порівняльного аналізу валового виробництва та експорту продукції АПК в Україні та в країнах Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна вважається розвинутою аграрною країною, продукція якої експортується в різні країни світу (табл. 1).

З даних табл. 1 видно, що основними напрямками експорту сільськогосподарської продукції з України є країни Азії, куди відправляється 37,4% товарної продукції, в країни ЄС - 28,%, СНД і Африки - по 15%) та інші країни - 4,5%.

Таблиця 1

Основні напрямки експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції з України у 2013 році, млрд. дол. США

№	Напрямки експорту	Обсяги експорту:	
		Всього, млрд. дол. США	питома вага, %
1.	Азія	6,5	37,4
2.	ЄС	4,9	28,1
3.	СНД	2,6	15,0
4.	Африка	2,6	15,0
5.	Інші	0,78	4,5
6.	Всього	17,38	100

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Разом з тим, перешкодою в збільшенні обсягів експортної продукції залишається її якість, яка створює певні труднощі в конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції на світовому ринку.

На нашу думку, в Україні є великі потенційні можливості добиватися як кількісних, так і якісних показників виробництва аграрної продукції. Це дасть можливість значно підвищити рейтинг і попит вітчизняної аграрної продукції на світовому ринку, а, в кінцевому підсумку, забезпечить ефективність діяльності аграрного сектору України.

Розвиток сільськогосподарського виробництва за роки незалежності помітно змінився щодо внутрішньої структури (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняння виробництва валової продукції сільського господарства в Україні та в провідних європейських державах світу у 2013 році, млн. дол. США

Країни	Розподіл валової продукції аграрного сектора					
	Рослинництво		Тваринництво		Всього	
	всього	%	всього	%	всього	%
Франція	51,99	60,6	33,84	39,4	85,83	100
Німеччина	34,85	52,9	31,09	47,1	65,94	100
Польща	15,23	52,0	14,06	48,0	29,29	100
Україна	21,07	70,0	9,03	30,0	30,10	100

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Так, якщо в минулі роки планового виробництва в сільському господарстві розвиток рослинництва і тваринництва коливались десь на однаковому відсотковому рівні щодо показників спеціалізації, то різка зміна форм господарювання призвела до значного скорочення поголів'я великої рогатої худоби, збільшення кількості невеликих за розміром фермерських господарств, які почали займатися переважно рослинництвом. Тваринництво ж залишилось в окремих групах підприємств, що мають більш крупні ферми і в переважній більшості особистих господарствах населення.

Це так званий головний наслідок занепаду тваринництва в Україні за останні роки. Разом з тим є ще й друга важлива причина - це відсутність інноваційних технологій на лінії переробки продукції, останнє якої не відповідає потрібним стандартам якості.

Тому, аналізуючи таблицю 2, ми бачимо, що Україна в 2013 році займає останнє місце по виробництву валової продукції рослинництва після Польщі, включаючи в розрахунок показників європейські країни світу, які мають приблизно однаковий земельно-ресурсний потенціал у порівнянні з нашою державою.

Така ситуація відбувається через низький застосований рівень техніко-технологічних ресурсів, які не дозволяють на повну потужність використовувати родючий потенціал української землі. Тому резерви в Україні є очевидними й можливими, лише потрібно їх правильно використовувати та спрямовувати в необхідному напрямку.

В результаті це дозволить Україні значно з меншими затратами матеріально-грошових ресурсів вирішувати проблему збільшення валового виробництва продукції в державі за рахунок підвищення продуктивності корів, що і вирішить вирівнювання рівноваги між рослинництвом і тваринництвом в сільськогосподарському виробництві.

Незважаючи на недостатній рівень виробництва продукції рослинництва і тваринництва в Україні, вона все ж є потенційним суб'єктом в сфері конкурентоспроможності експорту своєї продукції на зовнішньому ринку і налагодження взаємовідносин на рівноправних основах з іноземними партнерами.

Важливість та необхідність експорту для України не викликає сумніву з багатьох причин. Тому стабільність та нарощування в перспективі експорту продукції АПК для України є вкрай важливим як для вирішення багатьох внутрішніх, так і зовнішніх завдань. Останні займають неабияке місце для України в період входження в ЗВТ.

Експорт продукції АПК з України перевищує в грошовому еквіваленті Польщу, сусіда України, проте значно відстає від інших економічно розвинутих країн - Німеччини та Франції (таблиця 3).

Таблиця 3

Розподіл експорту аграрної продукції по галузях АПК з України та провідних європейських країн світу у 2013 році, млрд. дол. США

Назва країн	Розподіл експорту аграрної продукції по галузях АПК						
	Землеробство		Тваринництво		Харчова промисловість		Експорт продукції АПК
	Всього млрд. грн.	% до усього експорту	всього	% до усього експорту	Всього, млрд. грн.	% до усього експорту	Всього, млрд. грн.
Франція	51,99	44,0	26,1	22,1	40,1	33,9	118,2
Німеччина	19,2	29,0	17,1	22,2	40,8	52,9	77,1
Польща	5,0	19,3	8,4	32,3	12,5	48,3	27,9
Україна	8,7	51,2	1,1	6,5	7,2	42,3	17,0

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Аналіз даних табл.3 показує, що в структурі експорту продукції землеробства в Україні складає 51,2%, а тваринництва - 6,5%, а продукція харчової промисловості становить 42,3%, що свідчить про перевагу сировинного експорту України в продукції АПК.

Порівняльний аналіз експорту продукції тваринництва засвідчує, що за абсолютними і відносними показниками Німеччина, Франція а також Польща значно перевищують досягнутий рівень України.

Все це не тільки ставить Україну перед фактом недосконалого реозвитку тваринництва в Україні, але й націлює приймати науково - обґрунтовані рішення щодо покращення розвитку даної галузі, так як природно-кліматичні умови даних країн майже рівноцінні.

Проблема лежить в економіко-технологічному розвитку людського фактора. Застарілі технології утримання, відсутність автоматизованих і механізованих процесів виробництва, селекційно-плеємної роботи і інших інноваційних нововведень є бар'єром розвитку тваринництва в Україні.

Незважаючи на відносно негативну ситуацію розвитку тваринництва в Україні в порівнянні з іншими європейськими країнами, слід зауважити, що Україна, роблячи перші кроки європейського розвитку економіки, має великі можливості для дальшого піднесення галузі при правильному, повноцінному та науково - обґрунтованому використанні досвіду, ресурсів і людського потенціалу.

Все це є не безпідставною основою про те, що Україна в недалекій перспективі має можливість бути сильною економічно розвинутою країною, де галузі АПК займатимуть одне з провідних місць.

Виробництво продовольчої продукції для АПК України є важливим завданням не тільки забезпечити повноцінним харчуванням власне населення, але й успішно розвивати зовнішній ринок аграрної продукції (табл. 4).

Таблиця 4

Співвідношення виробництва і отримання основних доходів від експорту агропродовольчої продукції у 2013 році

Назва продукції	Виробництво, млн. тонн	Обсяги експорту, млн. тонн	Дохід від експорту основної агропродовольчої продукції	
			всього, млрд. дол.	у % до усіх коштів
Кукурудза	30,9	16,7	3,8	34,8
Пшениця	22,3	7,8	1,9	17,4
ячмінь	7,6	2,3	0,6	5,5
Соняшникова олія	3,8	3,2	3,3	30,3
всього	x	x	10, 9	100,0

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Аналіз ринку аграрної рослинницької продукції показує (табл. 4), що в 2013 році з України найбільше за обсягом було реалізовано кукурудзи (16,7 млн. тонн), пшениці (7,8 млн. тонн) і дещо в менших розмірах ячменю. Серед переробної продукції, виробленої з рослинницької сировини високий рівень товарності займає соняшникова олія. В 2013 році на експорт її було відправлено 3.2 млн тонн.

З огляду конкурентоспроможності, експортні можливості України слід орієнтувати ще й на вигідність в еквівалентному надходженні грошових коштів від реалізації продовольчої продукції на зовнішньому ринку.

З таблиці 4 видно, що найвищий дохід від реалізації продукції АПК одержано від продажу кукурудзи, олії соняшникової та пшениці, а найменше - від реалізації ячменю. В зв'язку з цим для України уже вимальовується перспектива потреби певних продуктів для експорту, що дозволить планувати в майбутньому як виробництво, так і експорт певних видів продукції.

Покращуючи з року в рік технологічні можливості з використання інноваційних нововведень, а також додаткові вкладення інвестицій в розвиток АПК дасть можливість в значно більших обсягах як виробляти, так і експортувати певні види продовольчої продукції з України. В результаті це призведе до послідовного економічного зростання як держави в цілому, так і її громадян зокрема.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, на основі проведених розрахунків і досліджень можемо зробити висновок, що при порівнянні основних тенденцій розвитку вітчизняного АПК з даною галуззю європейських держав світу, а також відповідно до економічно - обґрунтованих та рекомендованих вітчизняною аграрною наукою пропозицій, вважаємо: формування сучасної аграрної політики в державі має базуватися на певних принципах, а саме:

1. Позитивним аспектом в експорті вітчизняного АПК є налагодження експорту в країни Близького Сходу й це має стати цілеспрямованим й важливим елементом щодо формування послідовної й цілеспрямованої політики держави для закріплення на більш вимогливих ринках країн ЄС.

2. Важливим аспектом є збереження галузі тваринництва в АПК України, яка у своєму співвідношенні має досягати не менше 50% у розподілі валової продукції аграрного сектора, що дасть змогу забезпечити органічними добривами галузь рослинництва

3. При галузевій структурі розподілу експорту продукції АПК важливе значення має розвиток експорту продукції усіх секторів АПК: рослинництва, тваринництва і харчової промисловості, що є головним чинником в напрямку розвитку вітчизняного АПК.

Вищезазначені принципи щодо розвитку вітчизняного АПК є головним і важливим пріоритетом для розвитку аграрної політики держави і сприятиме зміцненню всіх галузей АПК, що в кінцевому підсумку допоможе формувати конкурентоспроможність його продукції на вітчизняному та міжнародному ринках.

Бібліографічний список

1. Андрійчук В.Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / В.Г. Андрійчук, М.В. Зубець, В.В. Юрчишин. – К. : Аграрна наука, 2005. – 40 с.
2. Безуглий М.Д. Стан, основні тенденції розвитку сільського господарства України протягом 2011 року та напрями розвитку в 2012 році / М.Д. Безуглий, С.М. Кваша // Економіка АПК. – 2012. – № 4 (210). – С. 3-14.
3. Болтянський О.В. Аналіз основних тенденцій розвитку світової та вітчизняної сільськогосподарської техніки для рослинництва / О.В. Болтянський, Н.І. Болтянська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. – Вип. 166. – Частина 1. – С. 125–128.
4. Бородіна О.М. Коригування політики державної підтримки сільського господарства України / О.М. Бородіна, О.М. Могильний // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 55–61.
5. Галушко В.П. Планово-ринкові процеси в економіці АПК розвинутих країн / В.П. Галушко, О.В. Покотило // Економіка АПК. – 2010. – № 6. – С. 154-158.
6. Кириленко І.Г. Інституційні проблеми формування інфраструктури внутрішнього агропродовольчого ринку / І.Г. Кириленко, Р.М. Шмідт // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С. 3-11.
7. Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації у сільському господарстві / В.Я. Месель-Веселяк. – К. : Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2010. – 57 с.
8. Саблук П.Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) / П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров // Економіка АПК. – № 12 (182). – 2009. – С. 3-14.
9. Шпичак О.М. Економічні механізми державного регулювання ринків сільськогосподарської продукції та їх проблеми / О.М. Шпичак // Економіка АПК. – 2011. – № 2. – С. 150-155.

References

1. Andriiuchuk, V.H., Zubets, M.V. and Yurchyshyn, V.V. (2005) *Suchasna ahrarna polityka: problemni aspekty* [Modern agricultural policy: problematic aspects], Ahrarna nauka, Kyiv, Ukraine, 40 p.
2. Bezuhlyi, M.D. and Kvasha, S.M. (2012), "The state, major trends in agriculture in Ukraine in 2011 and areas of development in 2012", *Ekonomika APK*, no. 4, pp. 3-14.

3. Boltianskyi, O.V. and Boltianska, N.I. (2011), "Analysis of the main trends of the global and domestic agricultural machinery plant", *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*, issue 166, part 1, pp. 125–128.

4. Borodina, O.M. and Mohylnyi, O.M (2007), "Adjustment policy of state support of agriculture of Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 55-61.

5. Halushko, V.P. and Pokotylo, O.V. (2010), "Planning and market developments in the economy APC developed countries", *Ekonomika APK*, no.6, pp. 154-158.

6. Kyrylenko, I.H. and Shmidt, R.M. (2009), "Institutional problems of formation of infrastructure of domestic agricultural markets", *Ekonomika APK*, no. 8, pp. 3-11.

7. Mesel-Veseliak, V.Ya. (2010), *Ahrarna reforma i orhanizatsiyno-ekonomichni transformatsiyi u silskomu hospodarstvi* [Agrarian reform, organizational and economic transformations in agriculture], Natsionalnyi naukovyi tsentr «Instytut ahrarnoi ekonomiky», Kyiv, Ukraine, 57 p.

8. Sabluk, P.T., Mesel-Veselyak, V.Ya. and Fedorov, M.M. (2009) "Agrarian reform in Ukraine (achievements, problems and solutions)", *Ekonomika APK*, no 12 (182), pp. 3-14.

9. Shpychak, O.M. (2011), "Economic mechanisms of state regulation of agricultural markets and their problems", *Ekonomika APK*, no 2, pp. 150-155.

Івашків І.М. ПОРІВНЯЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВАЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ АПК В УКРАЇНІ ТА В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Мета статті. Метою даного дослідження є здійснення порівняльного аналізу валового виробництва та експорту продукції АПК в Україні та в країнах Європи.

Методика дослідження. Теоретико-методологічною базою статті є наукові праці вітчизняних вчених-аграрників з приводу стану та тенденцій розвитку АПК в Україні та в низці європейських держав світу. В процесі дослідження, зокрема, використовувалися наступні методи: систематизації, системного підходу, економічного аналізу - для обґрунтування щодо збільшення основних напрямів експорту аграрної продукції); метод порівняльного аналізу - для порівняння основних тенденцій виробництва і експорту агропродовольчої продукції); метод системного узагальнення - для обґрунтування основних напрямів розвитку вітчизняного АПК.

Результати дослідження. Визначено основні напрямки і структуру експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції з України. Встановлено місце України за обсягами виробництва валової продукції сільського господарства і експортної аграрної продукції в порівнянні з провідними європейськими країнами. Визначено рейтинг основних видів аграрної товарної продукції, які приносять найбільший дохід від їх реалізації.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у комплексному підході до виявлення тенденції валового виробництва та експорту продукції АПК в Україні та в країнах Європи, що є важливим для розвитку аграрної політики в державі.

Практична значущість результатів дослідження. Отримані результати в даній статті є важливою основою для вирішення практичних проблем щодо зростання вартості виробленої вітчизняної агропродовольчої продукції та збільшення експортного потенціалу вітчизняного АПК.

Ключові слова: агропродовольча продукція, рослинництво, тваринництво, харчова промисловість, вітчизняний АПК.

Ivashkiv I.M. COMPARATIVE TRENDS IN GROSS PRODUCTION AND EXPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTS IN UKRAINE AND EUROPEAN COUNTRIES

Purpose. The aim of this study is comparative analysis of gross production and export of agricultural products in Ukraine and in Europe.

Methodology of research. Theoretical and methodological basis of the paper is the scientific works of domestic scientists-agrarians on the status and trends of agricultural development in Ukraine and several European countries. The study, in particular, used the following methods: organizing, systematic approach, economic analysis - justification for increasing the basic directions of export of agricultural products); a comparative analysis - to compare the main trends of production and export of agro-food products): the method of synthesis system - to study the main directions of domestic APC.

Findings. The main directions of domestic and structure of exports of agricultural products from Ukraine. The place of Ukraine in terms of gross output of agriculture and the export of agricultural products compared with leading European countries. Detected Rating main types of agricultural commodity products that generate the most revenue from their sale.

Originality. Scientific novelty of research results is a comprehensive approach to identify trends in gross production and export of agricultural products in Ukraine and in Europe, which is important for the development of agricultural policy in the state.

Practical value. The results in this paper is an important base for solving practical problems of rising cost of domestic agricultural products produced and increase the export potential of the domestic APC.

Key words: agro-food production, crop production, animal husbandry, food processing, domestic APC.

Івашків І.Н. СРАВНИТЕЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ВАЛОВОГО ПРОИЗВОДСТВА И ЭКСПОРТА ПРОДУКЦИИ АПК В УКРАИНЕ И В СТРАНАХ ЕВРОПЫ

Цель статьи. Целью данного исследования является осуществление сравнительного анализа валового производства и экспорта продукции АПК в Украине и в странах Европы.

Методика исследования. Теоретико-методологической базой статьи являются научные труды отечественных ученых-аграрников по поводу состояния и тенденций развития АПК в Украине и в ряде

европейских государств мира. В процессе исследования, в частности, использовались следующие методы: систематизации, системного подхода, экономического анализа - для обоснования по увеличению основных направлений экспорта аграрной продукции); метод сравнительного анализа - для сравнения основных тенденций производства и экспорта агропродовольственной продукции); метод системного обобщения - для обоснования основных направлений развития отечественного АПК.

Результаты. Определены основные направления и структуру экспорта отечественной сельскохозяйственной продукции из Украины. Установлено место Украины по объемам производства валовой продукции сельского хозяйства и экспортной аграрной продукции по сравнению с ведущими европейскими странами. Присвоен рейтинг основных видов аграрной товарной продукции, которые приносят наибольший доход от их реализации.

Научная новизна исследования заключается в комплексном подходе к выявлению тенденции валового производства и экспорта продукции АПК в Украине и в странах Европы, является важным для развития аграрной политики в государстве.

Практическая значимость. Полученные результаты в данной статье является важной основой для решения практических проблем по росту стоимости произведенной отечественной агропродовольственной продукции и увеличение экспортного потенциала отечественного АПК.

Ключевые слова: агропродовольственная продукция, растениеводство, животноводство, пищевая промышленность, отечественный АПК.